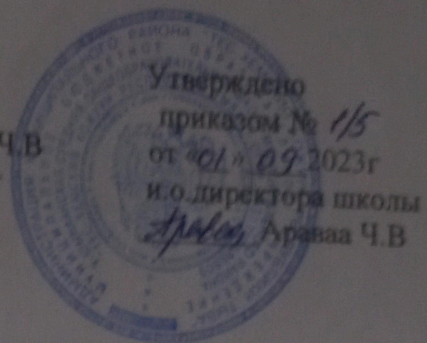


Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
У-Шынаанская средняя общеобразовательная школа
Муниципального района «Тес-Хемский кожуун РТ»

Рассмотрено
На педсовете школы
Протокол № 1
От «30» 08 2023г

Согласовано
зам. дир. по УВР
Калыг-Кара Ч.В
От «30» 08 2023г



**Рабочая программа
по литературному чтению
на родном языке
4 класса
на 2023-2024 уч.год**

Количество часов в год: 34 ч
В неделю: 1 ч

Учитель: Намзырай Марта Даш-ооловна

Тайылбыр бижик.

4-ку класстын «Литературлуг номчулга» эртеминге тургускан ажилчын программаны Россия Федерациязынын «Россиянын школазы» деп ооредилге-методиктиг болукке, Тыва Республиканын ниити ооредилгезинин эге школага 1-4 класстарга тыва дыл талазы-биле куруне стандарттарынга дууштур, 2008 чылда Наталья Чоодуевна Дамбанын тургусканы тыва дыл программасынга болгаш 2014 чылда 4-ку класска Л.С.Кара-оолдун литературлуг дыл номунга даянып тургускан. Бо ажилчын программа эге школанын Федералдыг куруне стандарттарынын сорулгаларын чедип алырынче угланган.

Ооредиглиг план дараазында методиктиг сумелернин дузазы-биле ажыглаттынмышаан, уругларнын шингээдип алган билиглерин, мергежилдерин, чанчылдарын тыва дыл программасынын негелделеринге дууштур эге класс башкыларынга А.А Алдын-оолдун «Диктантылар болгаш эдертиглер чыындызы»-биле хынаарын сумелеп турар. Тыва Республиканын ниити ооредилгезинин национал девискээр кезээ 4-ку класс оореникчилеринин ниити сайзыралынче, оларнын билиинин практиктиг болурунче угланмышаан программаны тургузарда эртемнинин, дес-дараалашкаанын, коргузуглуунун болгаш коммуникативтиг принциптерге даянып база уругларнын назы-харын барымдаалап тургаш, тургускан.

Ук ооредилге номун 2-4 класстарга «Торээн чугаа» деп эртемнин чижек программасынга дууштур тургускан.

Ниитизи-биле программа езугаар 4-ку класска 34 шак бердинген. Неделяда 1 шак кордунген.

Эге класстарга литературлуг номчулганы ооредиринин кол сорулгалары:

- 1) Уругларны медреселдиг-биле шын номчуур, бижиир болгаш чугаалаарынга ооредири;
- 2) оларга торээн дыл талазы-биле эге билиглерни бээри;
- 3) уругларны ном ажыглаарынга чанчыктырар болгаш оларнын дылга сонургалын, номчулга болгаш бижилге-биле холбаштыр бойдушту, ниитилел амыдыралын хайгаараарынга ундезилээш, оореникчилерни материалистиг кузел-бодал-биле чепсеглээри;
- 4) уругларны мораль болгаш эстетика талазы-биле кижизидери;
- 5) ооренип турар чуулдерни сайгарып, болуктеп, деннеп, туннеп билиринге, оларнын иштинден кол болгаш чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарынга оореникчилерни таныштырары.

4-ку класска тыва дыл программасын шингээткенинин планаттынган туннелдери:

Личностуг (бот-тускайлан онзагайлыг)

Оореникчилерге хевирлеттинген турар билиглер:

- Торээн дылывыс харылзажырынын база мээ-медреселивистин шынарын коргузеринин кол чепсээ;
- Торээн дыл национал культуравыстын кол болуушкуну;

- Сагыш-сеткилди, бодалдарны илередиринге дылдын бай-байлаан, уран-чечен аргаларын чоптуг ажыглап билири.;
- Торээн дылын улаштыр оорениринге сонуургалын оттурары;
- Аас болгаш бижимел чугаага дылдынуран-чечен аргаларын чедимчелиг ажыглап билири.
- Бойдусту, ниитилел амыдыралын хайгаараарынга ундезилээш, материалистиг узел-бодал-биле чепсеглээри.

Оореникчилерге хевирлетгинип болурунун билиглери:

- Торээн дылын сайзырадырынга. ону кадагалап арттырарынга оореникчинин бот киржилгези;
- Аас чугаага дылдын уран-чечен аргаларын эстетиктиг талазынче угландыраы.

Предметтиг (эртемге хамаарыштыр)

Оореникчилернин билип алган турар уjurлуг билиглери:

Номчулга программазы дерт кезектен тургустунган:

- номчулганьш тематиказы
- класстан дашкаар номчулга
- номчулга талазы-биле алган билиглери, чанчылдары болгаш мергежилдери
- чогаалдарнын хевирлери(жанрлары) практиктиг таныжылга

Чамдык кол темалар класс бурузунун программазында бар. Ынчалза-даа олар анаа катаптап турар эвес уругларнын назы-хары улгадып, билиинин деннели бедээни-биле чергелештир чечен чогаалдарнын хемчээли, утказы болгаш дылдын уран-чечен аргалары чоорту нарыыдап, чаа чуулдер немежип бар чыдар.

Эге школага чечен чогаал номчулгазынын программазы уругларнын аас болгаш бижимел чугаазын сайзырадырынче кол кичээнгейни угландырып турар. Оон иштннде бир онзагай черни оореникчилерни шын чугаалап ооредиринин чугула хевири (аргазы) - номчулганьш чанчылдарыш шингээтгирип хевирлээри болгаш ону сайзырадырынче угланган ажилдарны чорудары кол черни ээлеп тура

Номчулга кичээлдеринин кол сорулгазы - ыткыр (дынналдыр) номчуурунун хевиринден эгелээш, ханы, медреселдиг иштинде номчуурун чедип алыры.

ооредилгенин бирги чылында сос номчуурунун аргаларын шингээтгирип, ангы-ангы состерни, сос каттыжышкыннарыш домактар болу бээр кылдыр ун аайы - биле (интонация) кожуп, чугурту номчулгаже чоорту шилчиир.

ййиги чылында угаан ажылынын база бир чадазынче унуп, иштинде номчулганьш чанчылдарын боттандыраар. -

Ушку чылында номчулганьш темпизин элээн дурген шуудадыр. Номчулга узинде уе камнаарынын чогуумчалыг аргаларын чоп ажыглаарын шингээттирер.

Дортку чылында номчулганьш кол шынарларын (шын, чугурту, медреселдиг, аянный) колдуунда шингээдип апкан турар. Литературлуг шын адаашкын езугаар болгаш рольдар аайы-биле аянный номчуурун чанчылдарын ап, номчулганын чогуур темпизин шын сагып билген турар ужурлуг.

Эге школанын бугу-ле чадаларында башкы уругларны номчуп билир кылдыр ооредири-биле чергелештир уруглар боттары номчаан чогаалынын утказын сайгарып, ында кол чуулду илередип, оон чогуур туннелдер ундуруп шыдаптарынче угланган ажылдарны база чорудар.

Оон ангыда номчаан сезуглелдерин кезекерге чарып, оларга тус-тузунда аттыварынга, абзацтар дузазы-биле план тургузарынга, номчаан чуулунун утказын делгеренгей азы дорт кылдыр чугаалап оорениринге чанчыктырар.

Программада бердинген чижек тематикаларга хамаарыштыр номчуур ужурлуг чогаалдар иштинден уруглар торээн черинин, долгандыр турар хурээлелдин; эш-оор болгаш уе-чергелеринин, оларнын чуртталгазынын, оюн-тоглаазынын, ужуралдарынын; бойдус болгаш оон камгалалынын; тыва чоннун чаагай чанчылдарынын; тврээн чуртунун тогузунден барымдааларнын дугайында билиглерни шингээдип алырлар

- Домактын чугула кежигуннерин, домак итштинде сосстернин харылзаазын шын тып билген турар.
- Созуглел-биле ажылдап, ында домактарны дес-дараалаштыр аас болгаш бижимел чугаанын дузазы-биле дамчыдып билген турар ужурлуг.

Метапредметтиг

Регулятивтиг (углаар-баштаар)

Оореникчилернин чогуур деннелге билип алыр ужурлуг:

- Ооренип турар эртемнин тема, болук аайы-биле кол сорулгаларын, утказын угаап билири;
- Башкынын удуртулгазы-биле бердинген даалгаларны кууседип ооренири;
- бот хыналданы, удур-дедир хыналданы кылып билири.
- Салдынган сорулгага дууштур кылыр ужурлуг ажылды планнап, хайгаарап, оон туннелинге чедеринин болдунар аргаларын тодарадып билирин ооредир.
- Сорулганы шын салып, ону чедип аларынын аргаларын дилеп , тып билирин ооредир.
- Ооренген чуулдерин сайгарып, болуктеп, деннеп, туннеп билиринге, оларнын иштинден кол болгаш чаа чугула чуулдерни тып, тайылбырлаарынга оореникчилерни чанчыктырар.
 - **Оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:**
 - Ооренген темазынга алган билиглерин туннеп болгаш унелеп билирин боттандыраы;
 - аас болгаш бижимел чугааны дылдын негелдери-биле чогуур уезинде практика кырынга оскертип болгаш ажыглап билири

Билиин ханыладырынга туннелдер (познавательные)

Оореникчилернин ооренип алыр ужурлуг билиглери:

- билиин ханыладырынга дууштур сорулганы салып билири;
 - херек дыннадыгларны ангылаары; херек билиглерни дилеп-тывары;
 - аас болгаш бижимел чугааны шын тургузуп билири;
 - тургустунуп келген айтырыгларны тода, шын шиитпирлээр аргаларны дилеп-тывары;
 - дыннаан, номчаан созуглелдеринден херек, кол чуулду тывары;
 - берге айтырыгга шын харыыны дилеп-тывары.
- Чаа чувени билип алыр чуткул-сонуургалын улам сайзырадыр
 - Словарьда, библиотека каталогтарында бар чугула медээлерни кылып, ону дилеп, шыгжап чанчыгары. Компьютерге ажилдап ооренири.
 - Эштежип ажилдаарынга ооренир. Бодун ангы-ангы рольдарга киириштирер (удуртур, кууседир)
 - Херек материалдарны дилеп, тып билири. (янзы-буру номнар, словарь, интернет)

Оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:

- Библиотека болгаш Интернет дузазы-биле херек билиглерни тып, ажыглап билири;
- аас болгаш бижимел чугааны шын болгаш медреселдиди-биле тургузуп билири;
- болуушкуннарны логиктиг (бодамчалыг) сайгарылгага даянып, дамчыдып билири;
- алган медээлерни сайгарып, критикалап билири;

Коммуникативтиг. (Аас- чугаага ооренири)

Оореникчилернин ооренип алыр билиглери:

- аас чугаага диологту ажыглап билири;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;
- бот туружун болгаш бодалын быжыглап чанчыгары;
- ангы-ангы бодалдарны ооренип, сайгарып билири болгаш чангыс аай туннелге келиринге ооредири;
- коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Оореникчилернин ооренип ап болур аргалары:

- коммуникативтиг сорулгаларны дыннакчыга тода, дорт, дес-дараалашкаа-биле медээни, билигни чедирери;
- удур-дедир хыналда уезинде бот-боттарынга дузаны уезинде чедирип, билири болгаш коммуникативтиг сорулгаларны шиитпирлээринге дылдын аргаларын чедимчелиг ажыглаары;

Номчулгага болгаш чугаа сайзырадылгазышга оореникчилернин кол билиглери, мергежилдери болгаш чанчылдары

- утка болгаш дыл-домаанын талазы-биле чедиштир сезугледди пауза, интонация болгаш номчулганын темпизин барымдаалап шын, медреселдиг, аянынг номчууру;

- номчулга узинде нарын сосстерни, ылангыя кылыг сестерин, чуве аттарын, утка талазы-биле тудуш холбаалыг сосстерни бот-ботгарындан адырбайн, тудуштуруп номчууру;

- созуглелде чугула утка илередир состу ылгап билири;

- баштай иштинде номчааш, оон соонда аянынг ыткыр номчууру;

- диалогту аянынг рольдап номчууру;

- иштинде оожум болгаш шилилгелиг номчулганын аргаларын шингээдип алганы;

- номчулганьш темпизин сагып шыдаары (1 минутада- 65-70 свс);

- свзуглелдин кезектерин чогаалда болуушкуннарнын дес-дараалашкаан болгаш утка талазы - биле харылзааларын тодарадып билири;

- улуг эвес сезугледди ангы-ангы кезектерге чарып, кезек бурузунге ат(эге) чогаадыры; башкынын дузузы-биле созуглелдин планын тургузары;

- номчаан чуулунун утказын делгередир болгаш кысказы-биле допчулап чугаалаары. чогаалдын кол бодалын илередип, бодунун сосстери-биле ону бадыткаары;

- чогаалдын киржикчилеринин чугаазын, чуну кылып турарын барымдаалап, оларга унелел бээри;

- болуушкуннун чылдагаанын тайылбырлап шыдаары;

- хайгаараан, корген-билген чуулдеринин дугайында башкынын дузазы-биле сайгарган чуруктарга хамаарыштыр кыска чугаалар тургузары;

- делгеренгей болгаш кыска план езугаар номчаан чуулунун утказын дес-дараалапгыр ушку арындан чугаалап билири;

- чогаалдын темазынга, кол утказынга, идеязышга хамаарышкан монологтарны дынналдыр номчууру, доктаадыш алыры.

Тематиктиг планнаашкын

№	Темазы	шагы
1	Тыва дылым, тыва чонун, Тыва черин	1
2	Чылдын уелери. Тодуг-догаа алдын кузум	2
3	Улустун аас чогаалынын биче хевирлери	1
4	Ооренип оорен	2
5	Эки кылган ажыл- элеп читпес алдар	1
6	Бистин бичии оннуктеривис	1
7	Бойдустун чажыттары	1
8	Чылдын уелери. Аккыр харлыг кыжым	2
9	Багын чугаалаарга- бачыды арлыр	2
10	Бойдуска хумагалыг болуулу	2
11	Эштигде хоглуг, эптигде куштуг	1
12	Авторлуг тоолдар	2
13	Эрнин эрези	1
14	Чылдын уелери. Хоглуг чазым	2
15	Улус аразындан ие караа чымчак	1
16	Улустун аас чогаалы. Тоолдар	2
17	Хоктуг ужуралдар, солун болуушкуннар	1
18	Тоогу болгаш тоолчургу чугаалар	1
19	Ойнаксанчыг оюннарым	1
20	Кижин болурндан чажындан	1
21	Оске чоннарнын аас чогаалы	2
22	Чонум чаагай езу-чанчылдары	1
23	Тывамнын тоогунден солун арыннар	2
24	Чылдын уелери. Ажыл-ишчи чайым	1
	Ниитизи-биле	34 ш

Литературлуг номчулганын календарьлыг планнаашкыны (4 кл.)

№	Тема	шак	Эрттирер xYhY	
			план	факт
1	Ч.Кара-Куске. Камнаалынар!	1	08.09	
2	В.Саарымбуу. Торээн Тывам кижилери	1	15.09	
3	Ч.Куулар. Эртинелиг бурун Тывам	1	22.09	
4	Тывызыктар	1	29.09	
5	Улегер домактар	1	06.10	
6	Шимченгир оюннар удээн чугаалар	1	13.10	
7	К.Д.Н.Дурген чугаа	1	20.10	
8	Кожамыктар	1	27.10	
9	С.Сурун-оол. Чанган куштар	1	10.11	
10	К.Д.Н. Баштайгы сегиржип алыышкын	1	17.11	
11	А.С.Пушкин Кус. Х.Ойдан-оол. Баштайгы хар	1	24.11	
12	К.Д.Н. Камналга	1	01.12	
13	Э.Кечил-оол .Ундур имнедипкен	1	08.12	
14	С.Сарыг-оол. Дуза када бергеним	1	15.12	
15	К-Э Кудажы. Маргылдаа	1	22.12	
16	Х.Ойдан-оол. Эгерек биле эзирик	1	29.12	
17	С.Тока. Бистин анчывыс	1	12.01	
18	Л.чадамба. Кушкаштар	1	19.01	
19	С.Сарыг-оол .Саржаг дажыглаан	1	26.01	
20	М.Эргеп. Хортукке турлагжыыр	1	02.02	
21	КДН М.Эргеп. Анай. К-Э Кудажы. Чурек иштинде ок	1	09.02	
22	Л.Чадамба. Кыжын.С.Сарыг-оол. Кижиге бойдустун толугу	1	16.02	
23	И.Крылов. корунчук болгаш сарбашкын. С.Сарыг-оол. Орте биле куске	1	23.02	
24	М.Пришвин. Изиг тулук уе.	1	01.03	
25	К.Ондар. Ыглапкан хар	1	08.03	
26	С.Бюрбю. шортан мунган эзир. Борттуг дилги	1	15.03	
27	М.Олчей-оол. Терегелиг аът.О.сувакпит. Хаважыгаш	1	22.03	
28	Чогаадыг «Куш-ажыл кижини каастаар»	1	05.04	
29	Мого Союспан (Тоогу чугаа)	1	12.04	
30	Ийи кыс. Часкы. (Тоолчургу чугаалар)	1	19.04	
31	С.Сарыг-оол. Оюннар.О.Сувакпит. Хуулгаазын кажыктарым	1	26.04	
32	Чуну билип алган бис.Тест	1	03.05	
33	Адазынын айбызынга	1	10.05	
34	Л.Чадамба. Ивижилер оолдары	1	17.05	

